

STADSHOLMEN

CEDERSDALS MALMGÅRD 1

Vanadislunden 1A–C, 2A–D, 3A–B

VASASTADEN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1** BOSTADSHUS
- 2** DJURENS VÄNNER

TVÅ AV BOSTADSHUSEN STRAX EFTER UPPFÖRANDET. MELLAN HUSEN GÅR EN SENARE RIVEN TÄCKT PASSAGE. FOTO U.Å., SSM F85777.

KÖK MED URSPRUNGLIG INREDNING FÖRE RENOVERINGEN 1970. FOTO G. FREDRIKSSON 1967, SSM F83623.

De bevarade bostadshusen i Vanadislunden är en påminnelse om nöden och om stadens insatser för de nödlidande under 1900-talets första decennier. De är också de enda av den här typen som finns kvar i innerstaden.

Byggnaderna är välbevarade framför allt till sitt yttre med fasadernas locklistpanel och hörnpilastrar, tegeltak, ursprungliga förstukvistar, entrédörrar och fönster. Invändigt är planlösningarna med ett rum och kök samt rumsvolymer bevarade. I trapphusen finns, under påspikade skivor, de ursprungliga lägenhetsdörrarna kvar och möjligen även vägghpanelerna. Lägenheterna har merparten av de fint proportionerade fyllningsdörrarna bevarade. Allt detta vittnar om den både mänskliga och arkitektoniska omsorg som dessa, från början provisoriska, bostäder utformades med. Lägenhetsstorlekarna är fortfarande ett rum och kök vilket ger en bild av de bostadssociala förhållandena omkring 1920-talet. Byggnaderna är både arkitekturhistoriskt, samhällshistoriskt och socialhistoriskt mycket värdefulla.

Bostadshusen inom Cedersdals Malmgård 1 är blåvärderade enligt Stadsmuseets kulturhistoriska

klassificering. Det innebär att de har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde. Byggnaden från 1913, i dag Djurens vänner, har ett visst kulturhistoriskt värde (gul).

OMRÅDESKRIVNING

Vanadislunden består av en höjdsträckning som begränsas av Sveavägen, Roslagsgatan, Frejgatan och Cedersdalsgatan. Här uppfördes vid nuvarande Sveavägen en malmgård under 1700-talet som ännu är bevarad. Ägarna bedrev bland annat tobaksodling och från denna verksamhet finns en tobakslada kvar.

Under 1880-talet började Vanadislunden läggas ut till park med slingrande gångvägar och trädplanteringar. Högst upp låg sedan 1879 stadens stora vattenreservoar, som byggdes på och om till sitt nuvarande utseende 1914 efter ritningar av Gustav Améen. I området ligger också Stefanskyrkan från

FASAD MED LOCKLISTPANEL OCH URSPRUNGLIGA FÖNSTER. FOTO J. MALMBERG.

1904, uppförd efter ritningar av Carl Möller, och Vanadisbadet som ritades 1937–1938 av Paul Hedqvist. Vanadislunden präglas i dag av sin grönska och är, trots läget vid de starkt trafikerade gatorna, en plats för rekreation.

HISTORIK

Nöd och bostadsbrist i Sverige

Första världskriget orsakade nödår i Sverige med arbetslöshet, livsmedelsransoneringar och bostadsbrist som följd. Värst drabbades de större städerna. Stockholm hade redan under 1800-talet haft en omfattande inflyttning och effekterna var märkbara ännu på 1910-talet. Stockholms stad byggde därför under åren omkring 1920 provisoriska nödbostäder på flera platser, bland annat på Södermalm och Kungsholmen, för att komma till rätta med bostadsbristen. Trots att bostadshusen var tänkta att vara tidsbegränsade gavs de ofta en förhållandevis ambitiös arkitektonisk utformning.

De aktuella husen i Vanadislunden uppfördes av staden 1919 efter ritningar av Axel Wetterberg, arkitekt vid stadens fastighetskontor. De bestod ursprungligen av fyra panelklädda längor i två våningar med tre respektive fyra uppgångar i varje hus. Till varje trappuppgång ledde en öppen förstuvist. Trapphusen med trätrappa var helt panelklädda, och lägenhetsdörrarna hade fyra fyllningar och ett glasat överparti med sex rutor. Samtliga lägenheter bestod av ett rum och kök samt toilett. I köken var både väggar och tak klädda med pärlspont och maten lagades på vedspis. Uppvärmningen skedde med en kakelugn i bostadsrummet.

Husen hotas av rivning

I mitten av 1930-talet revs delar av två av de fyra längorna, och i slutet av 1960-talet hotades husen i sin helhet av rivning. Detta avstyrades, men ett av husen revs helt. I dag finns därför tre byggnader kvar, varav den ena har endast två, mot ursprung-

FÖRSTUKVIST MED KONTURSÅGADE BRÄDER SOM DEKOR OCH URSPRUNGLIG DÖRR MED DRAGHANDTAG. FOTO J. MALMBERG.

URSPRUNGLIG DÖRR MED IGENSATTA GLASRUTOR. FOTO J. MALMBERG.

ligen fyra, uppgångar. De övriga två har behållit sin ursprungliga volym. Med anledning av ändrad stadsplan för området upprättade Stadsmuseet 1986 skyddsbestämmelser för byggnaderna som omfattar både exteriörer, planlösningar och bevarade inredningsdetaljer.

Byggnaderna renoverades och moderniserades omkring 1970. Åtgärderna påverkade främst interiörerna. Trapphusens väggar och dörrar täcktes med släta skivor. Även kökens pärlspont ersattes, eller täcktes, av släta skivor och de gamla järnspisarna byttes mot moderna spisar. Istället för de ursprungliga, låga diskbänkarna installerades högre som motsvarade byggnormen. Samtliga kakelugnar togs bort.

I samarbete med Stadsmuseet målades fasaderna om 1999.

Inom fastigheten ligger också ett mindre, panelklätt hus i sluttningen mot Sveavägen. Detta uppfördes 1913 av föreningen "Sveriges allmänna kvinno förening till djurens skydd". Byggnaden har sedan dess haft liknande funktioner och i dag driver Djurens vänner verksamhet här.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

De tre tvåvånga byggnaderna har ursprunglig fasadutformning med stående, rödfärgad locklistpanel på putsad betonggrund. Hörnen är klädda

BRÄDKLÄDD OCH OMÅLAD TRAPPA TILL VINDEN. FOTO J. MALMBERG.

med slät panel som bildar ett slags hörnpilastrar och ger variation åt fasaderna. Sadeltaken är täckta med tvåkupigt tegel. Vindarna, som är oinredda, har ljusinsläpp i form av oxögon. De utåtgående, kopplade fönstren är ursprungliga liksom de småspröjsade respektive runda fönster som markerar trapphusens plats. Framför varje entré finns en öppen förstukvist med kontursågade bräder i hörnen och tegeltak. Entrédörrarna är likaså från byggnadstiden och har fiskbensformad panel och rombformat fönster med fyra rutor.

Interiör

Trapphusens väggar och lägenhetsdörrar är klädda med släta skivor från senare tid, men de ursprungliga dörrarna, och möjligen även väggarnas panel, finns

kvar under. I några fall är de äldre lägenhetsdörrarna utbytta. Golven är täckta med linoleummattor.

Lägenheterna, som alla består av ett rum och kök, har planlösningar, rumsvolymer och flertalet fyllningsdörrar – där några har spröjsade glastrutor upptill – bevarade sedan byggnadstiden. I åtminstone en av lägenheterna finns två ursprungliga, enkelt profilerade dörrfoder bevarade. I övrigt präglas inredningarna av senare tiders renoveringar med nya ytskikt och golv av linoleum eller parkett. Taken har försetts med akustikplattor för att råda bot på lyhördheten i den ursprungliga, enkla byggnadskonstruktionen. De sekundära dörr- och fönsterfodren är släta, men ändå gjorda i en för byggnadernas karaktär passande form. Köksskåp och övrig köksinredning är från 1970-talet.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVAND E HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.